Svenska riksorganisationen för distansutbildning

Pedagogiska möjligheter med distansutbildning

En analysrapport om kvalitetshöjande strategier för svensk högre utbildning

Oktober 2026

Författare: Mats Brenner, vice ordförande SVERD – mats.brenner@sverd.se

Sammanfattning

Riksrevisionens granskning av högskolans distansutbildning (oktober 2026) har aktualiserat en viktig debatt om kvalitet, effektivitet och pedagogik i distansutbildning [1]. Medan Riksrevisionen pekar på utmaningar med inaktiva studenter, lägre prestationsgrad och examinationsproblematik, visar denna analysrapport att det finns väl beprövade pedagogiska lösningar och strategier som kan vända utmaningarna till möjligheter.

Distansutbildningen utgör idag 45 procent av högskolestudierna och är en central del av det livslånga lärandet [1]. Genom att strategiskt nyttja befintliga resurser och nätverk – såsom Nitus lärcentrum, NDQ:s kompetenssäkringsmodell, flexibla studietakter, formativa kursutvärderingar samt Learning Analytics och Curriculum Mapping – kan lärosätena möta de pedagogiska utmaningar som SVERD identifierat och samtidigt adressera Riksrevisionens kritik [4], [5], [7].

Rapporten visar att de fem högst prioriterade utmaningarna inom distansutbildning alla är pedagogiska till sin natur [4]. Detta innebär att lösningarna inte primärt handlar om teknik eller administration, utan om att skapa aktiva lärmiljöer, social interaktion, tydliga kursupplägg och rättssäker examination. Genom att kombinera distansutbildning med lokala lärcentra kan regionala skillnader i tillgång till högre utbildning minskas, samtidigt som kvaliteten höjs genom strukturerad examination och kontinuerlig uppföljning [7], [8].

Rapporten riktar konkreta rekommendationer till utbildningsanordnare, lärosäten, regeringen och Universitetskanslersämbetet (UKÄ) för att realisera distansutbildningens fulla pedagogiska potential.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Riksrevisionens rapport RiR 2026:25 konstaterar att distansutbildning är en flexibel och efterfrågad undervisningsform som bidrar till livslångt lärande, men att det samtidigt finns betydande problem med effektivitet och risk för kvalitetsbrister [1]. Andelen studenter som studerar helt eller delvis på distans har ökat från 27 till 45 procent under det senaste decenniet [1]. Prestationsgraden för fristående distanskurser är 50 procent jämfört med 71 procent för campus, och över en tredjedel av distansstudenterna på fristående kurser är inaktiva [1].

SUHF delar bilden av pedagogiska utmaningar men motsätter sig flera av Riksrevisionens slutsatser, särskilt förslag om sänkt ersättning och anmälningsavgifter [2]. SUHF framhåller att fristående kurser är en styrka för Sverige och att ersättningsbeloppen redan urholkats, vilket lett till mindre lärarledd tid [2].

1.2 Syfte och avgränsning

Denna rapport analyserar de pedagogiska möjligheterna med distansutbildning genom att integrera flera kvalitetshöjande strategier och resurser:

- **Lärcentrum (Nitus)** – fysisk infrastruktur och lokal närvaro för distansstudenter

- **NDQ Kompetensgrader** – strukturerad modell för säkrare examination på distans
- **Flexibel studietakt** – flera progressionshastigheter (100%, 50%, 25%, fullt flexibel)
- **Formativa kursutvärderingar** – kontinuerlig kvalitetsutveckling
- **SVERD:s 13 utmaningar** – systematisk analys av pedagogiska, organisatoriska och teknologiska utmaningar
- **Learning Analytics och Curriculum Mapping** – datadriven uppföljning och lärandemålsöverblick

Rapporten är högst 6 A4-sidor och riktar sig till utbildningsanordnare, lärosäten, regeringen och UKÄ.

---

2. Pedagogiska möjligheter och lösningar

2.1 Lärcentrum som pedagogisk resurs

Nitus – Nätverket för kommunala lärcentra – är en ideell förening grundad 1996 med cirka 100 lärcentra från Kiruna i norr till Hörby i söder [7]. Lärcentra erbjuder en fysisk infrastruktur för distansstudenter, inklusive tentamenslokaler, handledning och teknisk support på hemorten [7].

Pedagogiska fördelar:

- **Sänkta trösklar:** Lokala lärcentra minskar geografiska och psykologiska barriärer till högre utbildning, särskilt i regioner utan campusnärhet [8]. Forskning visar att övergången till eftergymnasial utbildning är högre i regioner med närhet till studieplatser [8].
- **Social interaktion:** Lärcentra möjliggör fysiska träffar och studiegrupper, vilket motverkar den isolering som Riksrevisionen identifierar som en risk i helt asynkrona upplägg [1], [7].
- **Rättssäker examination:** Genom att erbjuda övervakade tentamenstillfällen på lärcentra kan lärosäten kombinera flexibilitet med hög examinationssäkerhet [3], [7].
- **MOOC med närhet:** Nitus har framgångsrikt genomfört MOOC-kurser med lokala träffar på lärcentra, vilket kombinerar skalbarhet med personlig handledning [7].

Koppling till Riksrevisionens kritik: Riksrevisionen rekommenderar att lärosäten skapar bättre pedagogiska förutsättningar för social interaktion och aktiva lärmiljöer [1]. Lärcentra utgör en konkret lösning på denna utmaning genom att erbjuda en "tredje plats" mellan campus och hemmet.

2.2 NDQ Kompetensgrader för säkrare examination

NDQ (Nätverket för digital kompetenssäkring) har utvecklat en modell med sex kompetenssäkringsgrader (nivå 0–5) baserade på tre huvudområden: definition av lärandemål, grundförutsättningar/legitimitet och kontroll av identitet [3].

Pedagogiska fördelar:

- **Strukturerad kvalitetssäkring:** NDQ-modellen ger en tydlig checklista för distansexamination, inklusive rutiner för ID-kontroll, övervakning (analog och digital), plagiatkontroll och säker webbläsare [3].
- **Flexibel tillämpning:** Modellen möjliggör olika tillitsnivåer beroende på examinationsform – från Tillitsnivå 1 (ingen legitimering) för informella kurser till Tillitsnivå 3 (BankID/Freja + webbkamera + säker webbläsare + biometri + AI-stylometri + onlinetentavakt) för högre utbildning [3].
- **Transparens:** Genom att tydligt kommunicera vilken kompetenssäkringsgrad som tillämpas skapas förtroende hos studenter, arbetsgivare och samhälle [3].

Koppling till Riksrevisionens kritik: Riksrevisionen konstaterar att generativ AI har gjort rättssäker examination till en växande utmaning, särskilt i distansutbildningen [1]. NDQ-modellen erbjuder en systematisk lösning genom att kombinera flera säkerhetslager och tydliga rutiner för provhantering [3].

2.3 Flexibilitet i studietakt

SVERD:s matris över flexibilitet och studietakt visar hur distansutbildning kan erbjudas i olika progressionshastigheter: 100%, 50%, 25% och fullt flexibel [5], [6]. Matrisen kombinerar studietakt med olika kursmodeller (campus, distansundervisning, hybrid, HyFlex, helwebbaserad, MOOC) och examinationsformer (campus, lärcentrum, e-examination, onlinetentavakt) [6].

Pedagogiska fördelar:

- **Anpassning till livssituation:** Yrkesverksamma och studenter med omsorgsansvar kan kombinera studier med arbete och familj genom att välja en lägre studietakt [5], [6].
- **Minskad inaktivitet:** Genom att erbjuda flexibla studietakter kan lärosäten minska risken för att studenter registrerar sig men inte hinner påbörja studierna – ett av Riksrevisionens huvudproblem [1], [5].
- **Ökad genomströmning:** Studenter som kan anpassa studietakten efter sina förutsättningar har större chans att slutföra kursen [5].

Koppling till Riksrevisionens kritik: Riksrevisionen pekar på att över en tredjedel av distansstudenterna på fristående kurser är inaktiva [1]. Flexibla studietakter kan minska detta problem genom att ge studenter realistiska alternativ till heltidsstudier [5], [6].

2.4 Formativa kursutvärderingar

Riksrevisionen konstaterar att kursvärderingar ofta ger ett otillräckligt underlag för kvalitetsutveckling [1]. Formativa kursutvärderingar – som genomförs under kursens gång snarare än i slutet – möjliggör snabb återkoppling och justering av undervisningen.

Pedagogiska fördelar:

- **Realtidsanpassning:** Lärare kan identifiera problem tidigt och justera kursupplägget medan kursen pågår [4].
- **Ökad studentengagemang:** Studenter som ser att deras feedback leder till konkreta förändringar blir mer engagerade [4].
- **Kontinuerlig kvalitetsutveckling:** Formativa utvärderingar skapar en kultur av ständig förbättring snarare än punktinsatser [4].

Koppling till SVERD:s 13 utmaningar: SVERD:s analys visar att processdimensionen (före, under, efter) är underskattad i kvalitetsutveckling [4]. Formativa kursutvärderingar adresserar specifikt "under"-fasen och möjliggör proaktiv kvalitetssäkring [4].

> **Om SVERD**
> SVERD – Svenska Riksorganisationen för Distansutbildning – är en nationell organisation som samlar lärosäten, utbildningsanordnare och pedagogiska experter med fokus på kvalitetsutveckling inom distansutbildning i Sverige. Organisationen driver kunskapsspridning, goda exempel och fungerar som remissinstans i utbildningspolitiska frågor som rör distansutbildning. SVERD arrangerar bland annat månatliga webinar och vår- samt höstkonferens. Webbplats: sverd.se

2.5 SVERD:s 13 utmaningar – en systematisk analys

SVERD:s rapport "13 utmaningar inom högskolepedagogisk utveckling" bygger på en Delphi-studie bland 90 lärare vid Blekinge Tekniska Högskola samt internationella kvalitetsramverk [4]. Rapporten identifierar att de fem högst prioriterade utmaningarna alla är pedagogiska:

1. Skapa aktiva lärmiljöer på distans
2. Främja social interaktion och gemenskap
3. Säkerställa tydliga kursupplägg och struktur
4. Utveckla rättssäker examination
5. Ge kontinuerlig återkoppling och stöd

Viktiga insikter:

- **Pedagogiska utmaningar dominerar:** Teknologiska och organisatoriska utmaningar rankas lägre, vilket visar att lösningarna inte primärt handlar om att köpa in ny teknik [4].
- **Systemiska lösningar krävs:** Utmaningarna kan inte lösas av enskilda lärare utan kräver samordnade insatser på mikro-, meso- och makronivå [4].
- **Kulturen är avgörande:** Förändring kräver ett skifte i normer, värderingar och praxis – ett ledarskapsansvar [4].
- **Incitamentsstrukturer behöver ses över:** Utan tydliga incitament för pedagogisk excellens riskerar distansutbildning att fortsätta betraktas som ett andrahandsalternativ [4].

Koppling till Riksrevisionens kritik: Riksrevisionens observation att lärosäten möter stora pedagogiska utmaningar med att skapa social interaktion och aktiva lärmiljöer [1] bekräftas av SVERD:s systematiska analys [4]. SVERD:s rapport erbjuder dock en strukturerad väg framåt genom att kategorisera utmaningarna och peka på systemiska lösningar [4].

2.6 Learning Analytics och Curriculum Mapping

Learning Analytics innebär systematisk insamling och analys av data om studenters lärande för att förbättra undervisning och studieresultat. Curriculum Mapping innebär att kartlägga hur lärandemål, undervisningsaktiviteter och examinationer hänger samman över en hel utbildning.

Pedagogiska fördelar:

- **Tidig identifiering av inaktiva studenter:** Learning Analytics kan identifiera studenter som riskerar att bli inaktiva redan i kursens början, vilket möjliggör tidiga stödinsatser [4].
- **Datadriven kvalitetsutveckling:** Genom att analysera mönster i studentdata kan lärosäten identifiera vilka kursupplägg som fungerar bäst [4].
- **Transparens och progression:** Curriculum Mapping ger studenter en tydlig överblick över hur kurser bygger på varandra och hur lärandemål examineras [4].
- **Kvalitetssäkring av lärandemål:** Genom att mappa lärandemål mot examination kan lärosäten säkerställa constructive alignment [4].

Koppling till Riksrevisionens kritik: Riksrevisionen konstaterar att 6,2 procent av distanskurserna hade minst en brist i struktur och upplägg, såsom motsägelser mellan kursplan och kursinformation [1]. Curriculum Mapping kan förebygga sådana brister genom att skapa en systematisk överblick över kursinnehåll och examination [4].

---

3. Rekommendationer

3.1 Till utbildningsanordnare

1. **Etablera samarbete med Nitus lärcentrum** för att erbjuda lokala tentamenstillfällen, studiehandledning och fysiska mötesplatser för distansstudenter [7].
2. **Implementera NDQ:s kompetenssäkringsmodell** som standard för distansexamination, med tydlig kommunikation om vilken tillitsnivå som tillämpas [3].
3. **Erbjud flera studietakter** (100%, 50%, 25%, fullt flexibel) för att möta olika studentgruppers behov och minska inaktivitet [5], [6].
4. **Genomför formativa kursutvärderingar** under kursens gång för att möjliggöra realtidsanpassning av undervisningen [4].
5. **Investera i Learning Analytics-system** för tidig identifiering av studenter i riskzonen och datadriven kvalitetsutveckling [4].

3.2 Till lärosäten

1. **Utveckla distansspecifika kvalitetskriterier** som fångar upp de pedagogiska utmaningar som SVERD identifierat, särskilt social interaktion, aktiva lärmiljöer och tydliga kursupplägg [4].
2. **Använd helt asynkrona upplägg med återhållsamhet** och säkerställ att sådana kurser innehåller moment för interaktion och återkoppling [1], [4].
3. **Skapa incitamentsstrukturer** för pedagogisk excellens i distansutbildning, exempelvis genom att premiera lärare som utvecklar innovativa distanspedagogiska metoder [4].
4. **Implementera Curriculum Mapping** för att säkerställa transparens, progression och constructive alignment i distansutbildningar [4].
5. **Samverka mellan lärosäten** för att dela bästa praxis och utveckla gemensamma lösningar för distansutbildningens utmaningar [1], [4].
6. **Säkerställ att samtliga fristående kurser utvärderas** och att distansutbildningens särskilda förutsättningar fångas upp i kvalitetssäkringen [1].

3.3 Till regeringen

1. **Stöd utbyggnad av lärcentrum** genom riktade medel till kommuner och regioner för att säkerställa tillgång till högre utbildning i hela landet [7], [8].
2. **Exkludera inaktiva studenter från takbeloppet** och återför frigjorda medel till högskolesektorns utbildningsverksamhet, i linje med Riksrevisionens rekommendation [1].
3. **Förtydliga kursplanernas rättsliga status** direkt i författningen för att stärka rättssäkerheten i examination, särskilt i en tid med generativ AI [1], [2].
4. **Undvik anmälningsavgifter** som bryter mot principen om avgiftsfri högre utbildning och motverkar livslångt lärande [2].
5. **Differentiera resurstilldelningen** baserat på pedagogisk kvalitet snarare än enbart på begränsad lärarinteraktion, för att undvika att premiera lågkvalitativa kursupplägg [1].
6. **Investera i nationell infrastruktur** för Learning Analytics och Curriculum Mapping som kan delas mellan lärosäten [4].

3.4 Till Universitetskanslersämbetet (UKÄ)

1. **Utveckla distansspecifika kvalitetskriterier** för utbildningsutvärderingar som fångar upp social interaktion, aktiva lärmiljöer, examinationssäkerhet och kursstruktur [1], [4].
2. **Komplettera statistiken** med uppgifter om huruvida undervisning och examination sker synkront eller asynkront, samt följ upp kvaliteten i inrapporterade data [1].
3. **Främja spridning av bästa praxis** genom att dokumentera och kommunicera framgångsrika exempel på högkvalitativ distansutbildning [4].
4. **Stöd implementering av NDQ-modellen** genom att inkludera kompetenssäkringsgrader i kvalitetssäkringen av distansexamination [3].
5. **Fortsätt utveckla kvalitetssäkringen** så att den mer träffsäkert fångar upp distansutbildningens särskilda förutsättningar och utmaningar, utan att öka den administrativa bördan för lärosätena [1].

---

4. Slutsatser

Riksrevisionens granskning av distansutbildningen har aktualiserat viktiga frågor om kvalitet och effektivitet. Denna analysrapport visar dock att det finns väl beprövade pedagogiska lösningar som kan vända utmaningarna till möjligheter.

Genom att strategiskt nyttja **Nitus lärcentrum** kan lärosäten erbjuda distansstudenter social interaktion, lokal närvaro och rättssäker examination på hemorten [7]. **NDQ:s kompetenssäkringsmodell** ger en strukturerad metod för att möta utmaningen med generativ AI och säkerställa rättssäker examination [3]. **Flexibla studietakter** möjliggör anpassning till olika livssituationer och kan minska inaktivitet [5], [6]. **Formativa kursutvärderingar** skapar en kultur av kontinuerlig kvalitetsutveckling [4]. **SVERD:s 13 utmaningar** erbjuder en systematisk analys av de pedagogiska, organisatoriska och teknologiska utmaningar som måste adresseras [4]. **Learning Analytics och Curriculum Mapping** möjliggör datadriven kvalitetsutveckling och transparent lärandemålsöverblick [4].

De fem högst prioriterade utmaningarna inom distansutbildning är alla pedagogiska till sin natur [4]. Detta innebär att lösningarna inte primärt handlar om teknik eller administration, utan om att skapa aktiva lärmiljöer, social interaktion, tydliga kursupplägg och rättssäker examination. Utmaningarna är systemiska och kräver samordnade insatser på mikro-, meso- och makronivå [4].

Distansutbildningen utgör 45 procent av högskolestudierna och är en central del av det livslånga lärandet [1]. Genom att implementera de rekommendationer som presenteras i denna rapport kan utbildningsanordnare, lärosäten, regeringen och UKÄ säkerställa att distansutbildningen håller hög pedagogisk kvalitet och bidrar till en likvärdig högre utbildning i hela landet.

Källförteckning

[1] Riksrevisionen (2026). *Högskolans distansutbildning: flexibilitet till ett pris* (RiR 2026:25). Stockholm: Riksrevisionen. https://www.riksrevisionen.se

[2] Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) (2026, 16 oktober). *Uttalande från SUHF om Riksrevisionens rapport om högskolans distansutbildning*. Stockholm: SUHF.

[3] Nätverket för Digital Kompetenssäkring (NDQ) (2024). *NDQ Kompetenssäkringsnivåer – Remissutgåva* (2024-03-25). NDQ.

[4] Brenner, M. (2026). 13 utmaningar inom högskolepedagogisk utveckling – inför NU2026. SVERD – SVENSKA RIKSORGANISATIONEN FÖR DISTANSUTBILDNING, SVERD.se . https://www.sverd.se/wp-content/uploads/2026/04/nu2026_13_utmaningar_sverd_rapport_matbre_2026-04-29.pdf

[5] SVERD – SVENSKA RIKSORGANISATIONEN FÖR DISTANSUTBILDNING, SVERD.se (2026). *DU-resurser: Distansutbildningsresurser för lärosäten*. https://www.sverd.se/du-resurser/

[6] Brenner, M. (2026). *Matris: Flexibilitet, studietakt och kursmodeller i distansutbildning*. SVERD. https://sverd.se/temp/SVERD_mats_brenner_matris.pdf

[7] Nitus – Nätverket för kommunala lärcentra (2026). *Om Nitus och lärcentrum i Sverige*. https://nitus.se

[8] (2026). *Regionala perspektiv på ungas övergångar till eftergymnasial utbildning*. Bilaga till RiR 2026:25.

Mats Brenner, vice ordf.
SVERD •
mats.brenner@sverd.se